

Politika a ekonomika

Obsah

- Ekonomické systémy
- Typy kapitalismů
- Politika a třídy

Jak se ekonomie prolíná s politikou?

- Ideologie a politická filosofie
- Kolektivní jednání
- Volební systémy

Ekonomické systémy

- Organizační formy produkce, distribuce a směny zboží a služeb
- Volný trh – kapitalismus? Ideologie – kapitalismus?
- Systém ekonomické organizace vs. doktrína, která jej obhajuje
- Hlavní spor – socialismus vs. kapitalismus

Kapitalistická ekonomika

- Zbožní výroba pro směnu
- Produkce v soukromých rukou
- Organizace ekonomiky podle tržních zásad
- Materiální zájem a maximalizace zisku motivují k podnikavosti a usilovné práci

Socialistická ekonomika

- Produkce za účelem užití a potřebou lidí
- Převládá veřejné vlastnictví prostředků produkce
- Ekonomická organizace stojí na plánování
- Práce jako výsledek touhy po spolupráci a po všeobecném blahobytu

„Třetí cesta“

- Korporativismus (Itálie)
- Peronismus (Argentina)
- Sociální demokratismus (Švédsko)
- New labour (Velká Británie): sociálně-liberální proud. Reakce na ekonomický liberalismus a Novou pravici – Blair, Clinton, rovnost příležitostí, odstraňování nespravedlivých prvků kapitalismu skrze sociální politiku, ne skrze jeho rušení

Ekonomické systémy

- Neexistují čisté typy
- Závislost na kulturních a politických souvislostech
- Typy kapitalismus – podnikatelský (anglosaský), sociální (evropský), kolektivní (asijský)

„Varieties of Capitalism“

- **Ekonomiky liberálně-tržní (liberal market economies, LME)** (e.g., USA, Velká Británie, Kanada, Austrálie, Irsko)
- **Ekonomiky koordinačně-tržní (coordinated market economies, CME)** (e.g. Německo, Japonsko, Švédsko, Rakousko)
- **Hybridy** (středozevní státy)

5 oblastí, v rámci kterých podniky volí svoje strategie:

- 1. mzdy a produktivita práce
- 2. vzdělávání zaměstnanců
- 3. korporátní řízení
- 4. vztahy s dalšími podniky
- 5. vztahy se zaměstnanci při řízení podniku

Anarchokapitalismus

Typy socialismu

- Snaha o reformování, zlidštění kapitalismu
- Socialismus jako morálně vyšší forma ekonomické organizace
- Státní socialismus vs. tržní socialismus
- Státní socialismus – kolektivizace, plánování
– plošné zlepšení sociální situace vs.
neefektivnost
- Tržní socialismus – samospráva s tržními prvky

Řízení kapitalismu

- Spory o míru propojení státu a trhu
- Keynesiánství vs. monetarismus
- Spor o „přirozenost“ ekonomického řádu
- Ne-regulace – nestabilita a nezaměstnanost (?)
- Ovlivňování poptávky ze strany vlády
(nezaměstnanost – zvýšení výdajů/snížení daní)
- vs. stagflace (růst nezaměstnanosti i inflace)

Řízení kapitalismu

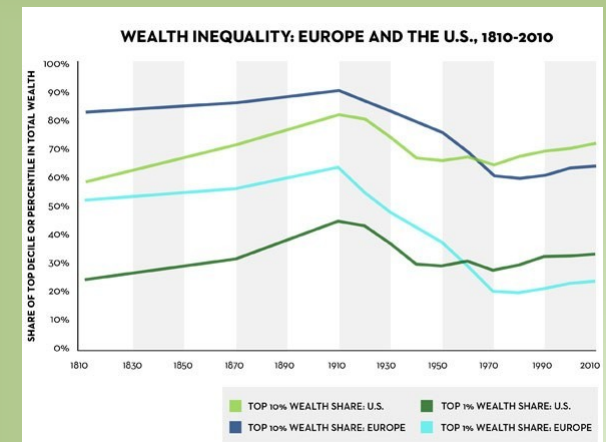
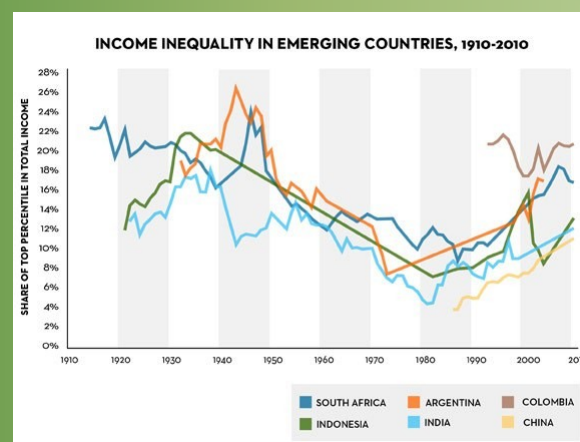
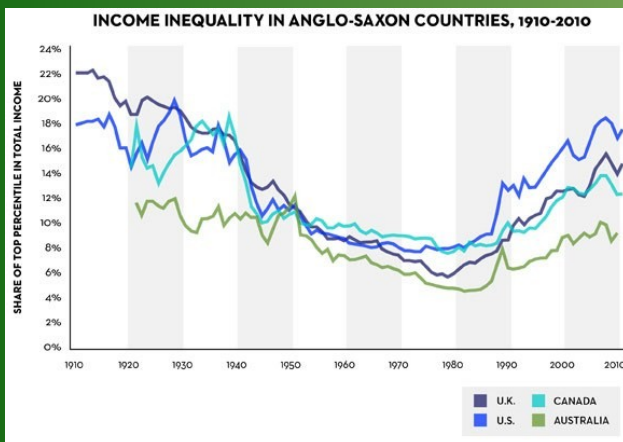
- Reakce na keynesiánství – von Hayek a Friedman, pak politiky Thatcherové a Reagana
- Příchod Nové pravice a neoliberalismu
- Namísto podpory poptávky – podpora produkce
- Aktuálně –zohledňování „neekonomických“ proměnných – sociální a lidský kapitál

Sociální struktura - třídy

- Třída – skupina lidí s podobným společenským nebo ekonomickým postavením
- Příjem vs. status (prestiž, společenské postavení)
- Nesmiřitelný konflikt vs. harmonie
- Deindustrializace, post-fordismus – oslabování třídní dimenze

Sociální struktura - třídy

- Nerovnost není náhodný rys kapitalismu ale jeho systémová součást, kterou lze pouze státní intervencí, bez reformy kapitalismu je ohrožena demokracie (T. Piketty)

Česká ekonomická transformace

Původní stav

- Důsledně centrálně plánovaná ekonomika
- Nárůst energetické a materiálové náročnosti
- Zastarávající technologie
- Narůstání „vnitřního dluhu“
- Vysoká finanční a fiskální disciplína
- Nízká míra inflace
- Nákladově orientovaná tvorba cen
- Jednostranná orientace ZO na „měkké“ trhy RVHP
- HDP per capita 1990 – 57% průměru EU

Snahy o reformu před r. 1989

- Podpora Gorbačovovy perestrojky – např. otevírání konkurence ve vedení velkých podniků
- Akademická ekonomie – Prognostický ústav – Komárek, Klaus, Ježek, Dlouhý
- Vlivy na reformní myšlení:
  - 1) Izolovanost česko/slovenské ekonomiky
  - 2) Optimistické vnímání ekonomické úrovně ČS ekonomiky
  - 3) Dojem o průmyslové mimořádnosti Československa

První polovina 90-tých let

- Vláda OF – Komárek vicepremiérem, opatrnost vůči tržním nástrojům, orientace na právní nastavení
- 1990 – Klaus předsedou OF
- Administrativní nastolení komplexního tržního systému
- Vláda české pravice
- Reformulace principů sociální politiky
- Od universalismu k adresnosti
- Komplikace s federativní podobou státu
- V 1992 to vedlo k rozpadu Československa

Strategie transformace

Dva různé přístupy.

- 1) **Liberální přístup** považoval za východisko transformace vytvoření tržních podnětů - základních systémových změn: **liberalizace trhů a privatizace**
  - volné tržní ceny, volný vstup na trhy a soukromé vlastnictví = předpoklad k následnému vývoji tržních institucí – komunistické dědictví je nepodstatné
- 2) **Institucionální přístup** - vznik nových tržně konformních institucí, tj. **formálních i neformálních pravidel chování včetně sankcí** za jejich nedodržování
  - komplexní a složitá změna vžitých vzorců chování

„Léčba šokem“

- Vs. Tzv. gradualismus (komercializace státem řízených podniků)
- Klaus, Ježek, Dyba, Dlouhý, Tříška
- vychází z neoliberalismu, konzervatismu
- rychlá liberalizace a privatizace
- restriktivní měnová a fiskální politika
- V září 1990 byl předložen „Strategie/Scénář ekonomické reformy“ (duben 1990, úplná liberalizace domácích cen, okamžité uvolnění zahraničního obchodu, privatizace kuponovou metodou v několika kolech)

„Léčba šokem“

- Kupónovou metodou bylo privatizováno kolem 1800 podniků, standardními metodami asi 14 000 podniků
- První vlna kupónové privatizace se uskutečnila v ČSFR v roce 1992, druhá vlna v České republice roku 1994.
- V každé vlně si každý dospělý občan mohl zakoupit kupónovou knížku za 35 Kč a k ní známku za 1000 Kč. Kupónová knížka obsahovala 10 kuponů po 100 bodech. Tím se stal DIKem neboli „držitelem investičních kuponů“.
- Každá vlna privatizace se skládala z několika navazujících kol, v každém kole mohl DIK pomocí kuponů uplatnit poptávku po vybraných akciích v kursu stanoveném pro příslušné kolo, současně uplatňovaly od druhého kola poptávku i investiční fondy.
- Pokud poptávka nepřevyšovala nabídku, akcie byly zájemcům v zaknihované formě připsány na účet ve Středisku cenných papírů a zbytek akcií příslušné společnosti postoupil do dalších kola. Pokud poptávka převyšovala nabídku, zájemcům nebyly akcie příslušné společnosti připsány a postoupily všechny do dalšího kola. Zbytek akcií po posledním kole zůstal Fondu národního majetku.
- Do roku 1990 smíšený model
- Od roku 1991 liberalizace cen

Velká privatizace

- transformace na a.s. (např. kupónová privatizace)
- přímý prodej předem určenému vlastníkovi
- bezúplatný převod obcím
- aukce, veřejné soutěže

1. vlna kupónové privatizace (1992)

- Harvardské fondy a další IF, IS (získaly 72 % investičních kupónů)

2. vlna kupónové privatizace (1993) IF (64%)

3. tzv. vlna KP (1995)

- odstartovala finanční skupina Motoinvestu
- silné IF využily legislativních nedostatků a tlačily na drobné akcionáře, aby prodávali pod tržní cenou

Liberální heterodoxie?

- Po liberalizaci ceny některé stále pod kontrolou státu
- Systém regulace mezd (tripartita)
- 3 postupné devalvace české koruny
  - fixní kurz české koruny – stabilizace ekonomiky (kotva) – až do května 1997
- ochrana vnitřního trhu do roku 1992 (dovozní přírážka max. 20 %, celní kvóty na dovoz jablek, pšenice apod. – nelíbí se okolním státům)

Privatizační program (1990-1992)

- reprivatizace (restituce)
- malá privatizace
- velká privatizace

Druhá polovina 90-tých let

- období od 1996 do poloviny
- roku 1998 (předčasné volby)
- Podezření kolem financování ODS
- → tzv. „sarajevský atentát“
- Ekonomická krize a rostoucí sociální rozdíly
- Růst sociálního napětí :
- Rostoucí vliv demokratické levice
- Stává se vítězem předčasných
- voleb v roce 1998
- Slábnoucí vliv pravice

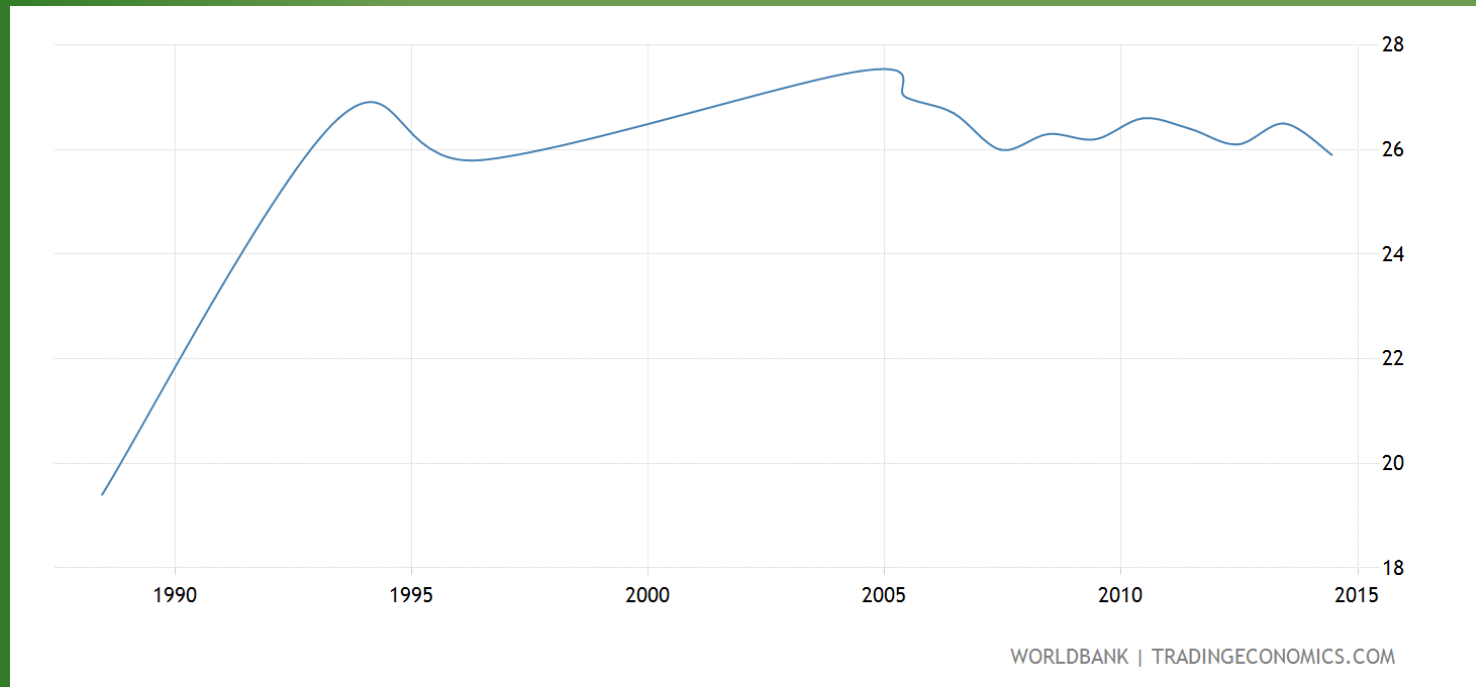
Od poloviny 1998 – do počátku roku 2001

- „Opoziční smlouva“
- Kompromisní blok hlavních stran levice a pravice
- Velmi kritizovaný počín
- (+ +): Stabilizace aktuálních politických poměrů:
- Dokončení institucionálních změn v ekonomické a politické oblasti
- Obnovení ekonomického růstu
- (- -): Ale jiné značné politické důsledky
- Zároveň také počátky zvyšování rozpočtových deficitů

Poslední léta – od vstupu ČR do EU

- Střet mezi industriálním rozvojem a požadavky postindustriálních trendů
- Trvalý nedostatek zdrojů:
- Vzdělávání (vč. na vědu a výzkum)
- Otázka financování VŠ vzdělávání
- Otázka platu lékařů/zdravotníků a učitelů
- Důchodový systém
- Sebepojetí národa - uprchlická krize?

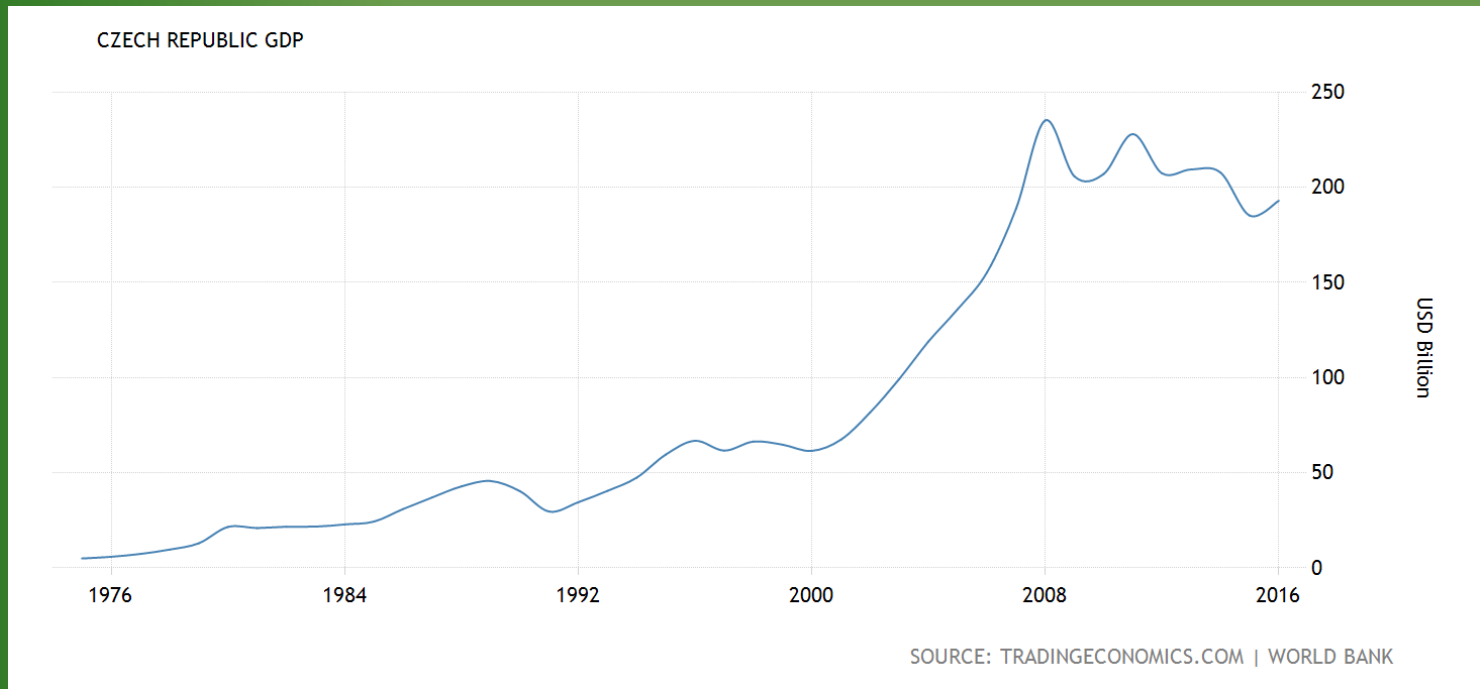
GINI index

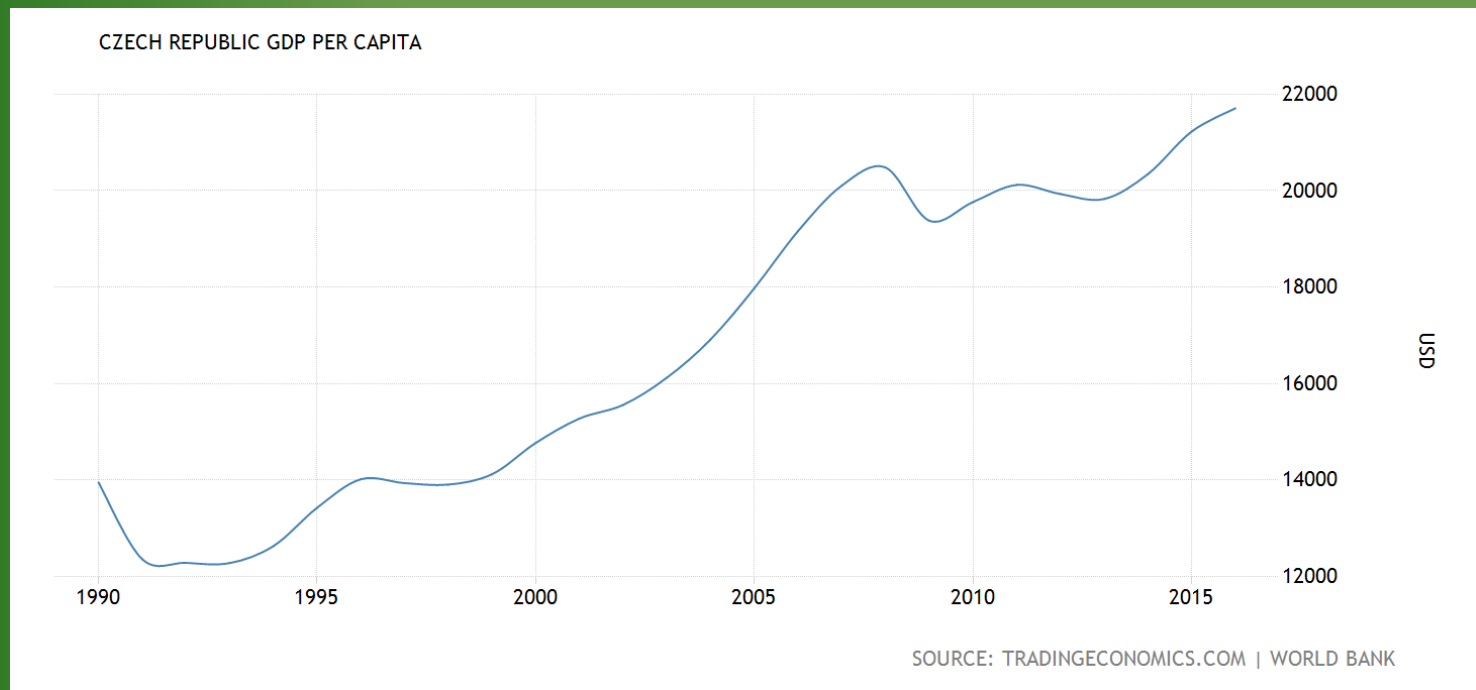
Míra inflace

HDP

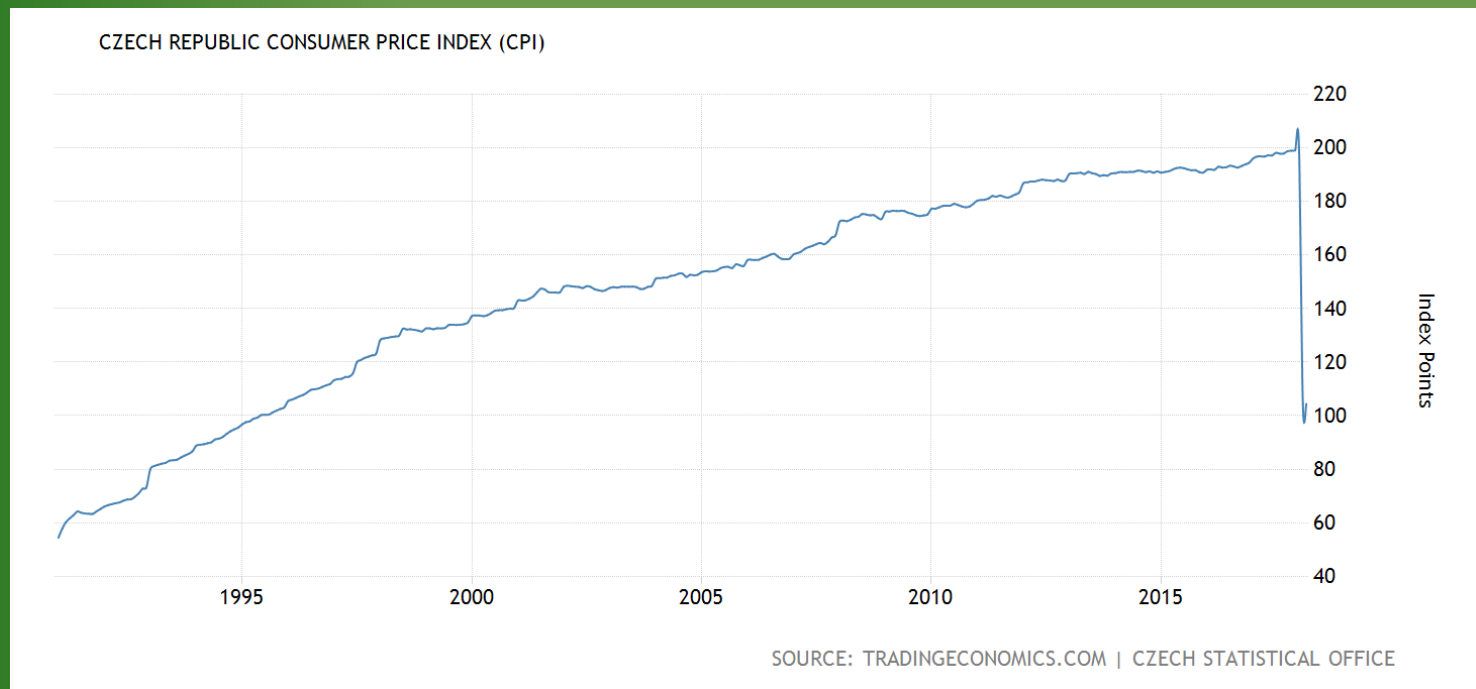

HDP per capita

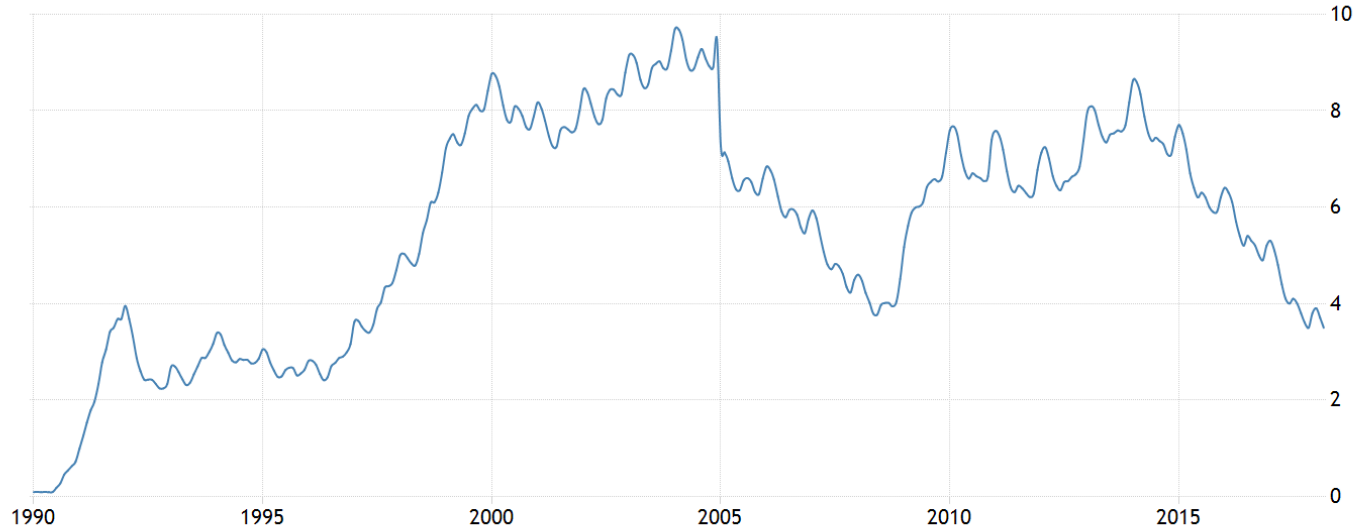

Index spotřebitelských cen (CPI)

Míra nezaměstnanosti

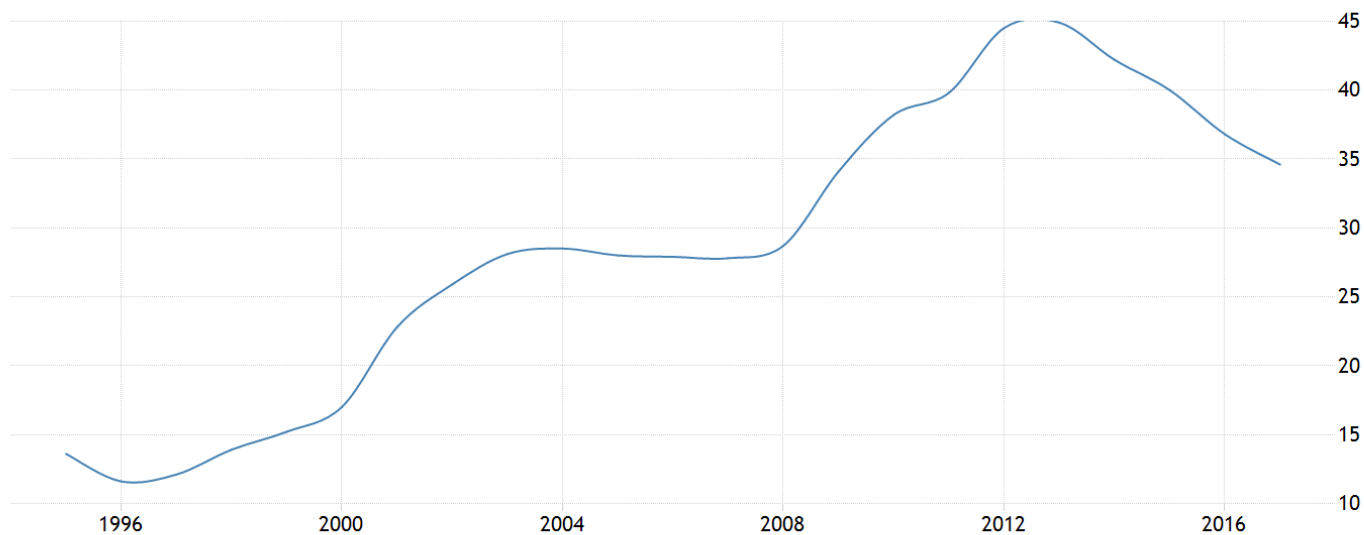
CZECH REPUBLIC UNEMPLOYMENT RATE

SOURCE: TRADINGECONOMICS.COM | MINISTRY OF LABOUR AND SOCIAL AFFAIRS

Vládní dluh k HDP

CZECH REPUBLIC GOVERNMENT DEBT TO GDP

SOURCE: TRADINGECONOMICS.COM | CZECH STATISTICAL OFFICE

Doporučené zdroje k tématu:

- Linek, Lukáš. 2010. *Zrazení snu? Struktura a dynamika postojů k politickému režimu a jeho institucím a jejich důsledky*. Praha: Slon.
- Mansfeldová, Tuček (eds.). 2002. *Současná česká společnost*. Praha: SOÚ AV ČR.
- Potůček, M., Musil, J., Mašková, M. (eds.). 2008. *Strategické volby pro českou společnost*. Praha: Slon.
- Buden, Boris. 2013. *Konec postkomunismu. Od společnosti bez naděje k naději bez společnosti*. Praha: Rybka Publishers.